

Předmětnost (noetická a ontologická)

Původní a dodnes svou platnost držící význam slova „předmět“ je onen aristotelský, tj. gramatický; v gramatice si však podržuje své místo slovo „podmět“: obojí vlastně původně znamená „to, o čem se vypovídá“, eventuálně – v rozšířeném užití – „to, nač myslíme, o čem (spolu) hovoříme, na co se v myšlení soustředujeme“, „co poznáváme a zkoumáme“, „co podrobujeme rozboru“ atd. atp. Tento význam je jednoznačně „noetický“ (užívám tohoto slova raději než nověji u nás – marxisty, ale i Patočkou – zaváděného termínu „gnozeologický“): naše soustředění na „předmětu“ nic nemění, ale nechává jej být tím, čím „jest“ i beze všeho lidského „vztahování“ a „mínění“. Vedle toho a nejčastěji spolu s tím se už u nejstarších řeckých myslitelů prosazoval a prosadil jiný význam téhož slova, totiž připisující onomu míněnému „předmětu“ charakter jakési „předmětnosti“ nebo také „věcovosti“, nejčastěji ověřované našimi smysly; zde jde o jiný, totiž o „ontologický“ význam téhož termínu. V jistém zjednodušení tedy můžeme mluvit o „smyslové danosti“ resp. danosti, prostředkované našimi smysly. (Je to tedy něco, co lze vidět, slyšet, cítit, chutnat a hmatat.) O tento druhý význam opírá Patočka svůj výklad ve své úvaze o tom, může-li filosofie zaniknout, z r. 1973. Tam totiž říká, že za metafyzické se považují nauky o tom, co nemůže být předmětem smyslů; metafyzika se tedy zabývá tím, co smyslům uniká (FČ 38 /1990, č. 1-2, str. 11). A pak se hned táže: co může být takovým ne-předmětem? Aniž bychom Patočku museli sledovat dál, můžeme tak učinit zcela zřetelnou první ekvivokaci, spjatou se slovem „předmět“: je-li v ontologickém smyslu „předmět“ výhradně v kompetenci smyslů, pak metafyzika činí svým „předmětem“ to, co pro smysl předmětem není a nemůže být, totiž nějaké „ne-předměty“. Zdánlivý protimluv, že se v tom případě „ne-předmět“ stává „předmětem“, by mohl být objasněn právě oním dvojitým významem slova „předmět“, a každému nedorozumění by mohl a být učiněna přítrž. Jenže tak tomu právě není; a proč? Protože tradiční metafyzika spojovala téměř po pravidle to, že je možno nějaký „ne-předmět“ (v uvedeném ontologickém smyslu) učinit „předmětem“ v noetickém smyslu, s přiznáváním (nebo dokonce vyhlašování) onoho „ne-předmětu“ za „předmět“ i v druhém smyslu, totiž ontologickém, ovšem jen s tou korekturou, že už zde ztrácely svůj rozhodující význam smysly a že superioritou bylo vybaveno rozumové ovažování.

(Písek, 040315-4.)